NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

PEDAGOGIK FAOLIYATDA QADRIYATLAR VA EMOTSIONAL INTELLEKT O‘ ZARO ALOQADORLIGINING IJTIMOIY XUSUSIYATLARI

Jo‘ rayeva Gulbadanbegim Nuriddinovna
BuxDU Psixologiya mutaxassisligining 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada qadriyatlar va emotsional intellektning o‘ zaro aloqadorligining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy jamiyatda shaxsning ma’naviy kamoloti, ijtimoiy faolligi va ruhiy barqarorligini ta’minlashda qadriyatlar tizimi hamda emotsional intellekt muhim o‘ rin tutadi. Tadqiqotning maqsadi qadriyatlar va emotsional intellekt o‘ rtasidagi bog‘ liqlikni nazariy jihatdan asoslash hamda ularning shaxs rivojlanishidagi rolini yoritishdan iborat. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqot natijalariga ko‘ ra, emotsional intellekti rivojlangan shaxslarda mas’uliyat, insonparvarlik, bag‘ rikenglik va hamkorlik kabi ijobiy qadriyatlar kuchliroq shakllangan bo‘ ladi. Maqola natijalari ta’lim tizimi, psixologik xizmat va yoshlar bilan ishlash amaliyotida foydalanish uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so‘ zlar: *qadriyatlar, emotsional intellekt, shaxs, ijtimoiy psixologiya, empatiya, emotsiyalarni boshqarish, ma’naviy qadriyatlar.*

СОЦИАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОСВЯЗИ ЦЕННОСТЕЙ И ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация: *В данной статье рассматриваются социально-психологические особенности взаимосвязи ценностей и эмоционального интеллекта. Анализируется связь между системой ценностей личности и эмоциональным интеллектом, а также их влияние на развитие личности и социальные отношения. Результаты исследования показывают, что высокий уровень эмоционального интеллекта способствует формированию позитивных ценностей, развитию эмпатии, эффективного общения и психологического благополучия.*

Ключевые слова: *ценности, эмоциональный интеллект, социальная психология, личность, эмпатия, управление эмоциями, нравственные ценности.*

SOCIAL CHARACTERISTICS OF THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN VALUES AND EMOTIONAL INTELLIGENCE IN PEDAGOGICAL ACTIVITY

Abstract: *This article examines the socio-psychological characteristics of the relationship between values and emotional intelligence. The study analyzes the connection between an individual’s value system and emotional intelligence, as well as their influence on personal development and social relationships. The findings indicate that a higher level of emotional intelligence contributes to the development of positive values, effective communication, empathy, and psychological well-being.*

Keywords: *values, emotional intelligence, social psychology, personality, empathy, emotion regulation, moral values.*

Kirish. Hozirgi globallashuv sharoitida insonning ma’naviy dunyosi, axloqiy qarashlari va emotsional barqarorligi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, yosh avlodning sog‘ lom dunyoqarashini shakllantirish, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish hamda emotsional intellektni yuksaltirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Qadriyatlar insonning hayotga bo‘ lgan munosabatini, maqsadlarini va kundalik xulq-atvorini belgilovchi ichki mezon hisoblanadi. Har bir inson o‘ z qadriyatlari asosida qaror qabul qiladi, boshqalar bilan munosabat o‘ rnatadi va hayotdagi ustuvor yo‘ nalishlarini tanlaydi. Shu sababli qadriyatlar shaxsning ijtimoiylashuvi va ma’naviy kamolotida muhim rol o‘ ynaydi. Emotsional intellekt esa shaxsning o‘ z his-tuyg‘ ularini anglash, boshqarish, boshqalarning emotsiyalarini tushunish va ular bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini ifodalaydi. Emotsional intellekti rivojlangan insonlar murakkab vaziyatlarda to‘ g‘ ri qaror qabul qila oladi, nizolarni tinch yo‘ l bilan hal qiladi hamda ijtimoiy

munosabatlarni samarali tashkil etadi.

Bugungi kunda psixologiya fanida qadriyatlar va emotsional intellekt alohida yo‘ nalish sifatida keng o‘ rganilgan bo‘ lsa-da, ularning o‘ zaro aloqadorligini kompleks tarzda tadqiq etishga bo‘ lgan ehtiyoj saqlanib qolmoqda. Ayniqsa, talaba-yoshlar misolida mazkur omillarning o‘ zaro ta’sirini o‘ rganish ta’lim sifati va shaxs kamolotini oshirish nuqtai nazaridan muhim hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi qadriyatlar va emotsional intellekt o‘ rtasidagi o‘ zaro bog‘ liqlikni ilmiy jihatdan asoslash hamda ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini yoritishdan iborat. Qadriyatlar masalasi psixologiya va sotsiologiya fanlarida uzoq yillardan buyon o‘ rganib kelinmoqda. Shalom Schwartz qadriyatlarni inson faoliyatini boshqaruvchi universal tamoyillar sifatida izohlab, ularni o‘ nta asosiy turga ajratgan. Uning nazariyasiga ko‘ ra, qadriyatlar insonning qaror qabul qilishi, xulq-atvori va jamiyatdagi munosabatlariga bevosita ta’sir ko‘ rsatadi.

Emotsional intellekt tushunchasi esa Mayer va Salovey tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan. Ularning fikricha, emotsional intellekt shaxsning emotsiyalarni idrok etish, tushunish, ulardan foydalanish va boshqarish qobiliyatidan iborat. Keyinchalik Daniel Goleman ushbu nazariyani rivojlantirib, emotsional intellektning muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat, liderlik va samarali muloqotdagi ahamiyatini asoslab berdi. Zamonaviy tadqiqotlar emotsional intellektning psixologik farovonlik, stressni boshqarish va shaxslararo munosabatlar bilan uzviy bog‘ liqligini ko‘ rsatmoqda. Shuningdek, insonparvarlik, mas’uliyat, halollik va bag‘ rikenglik kabi qadriyatlarga amal qiluvchi shaxslarda emotsional intellekt ko‘ rsatkichlari yuqoriroq bo‘ lishi kuzatilgan. Bu esa mazkur ikki tushuncha o‘ rtasida mustahkam bog‘ liqlik mavjudligini ko‘ rsatadi. Mazkur tadqiqot nazariy tahlil asosida amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. Mahalliy hamda xorijiy olimlarning ilmiy ishlari o‘ rganilib, qadriyatlar va emotsional intellektning o‘ zaro aloqadorligi yuzasidan mavjud ilmiy qarashlar tahlil qilindi. Olingan ma’lumotlar umumlashtirilib, mavzuga oid ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Natijalar va muhokama. Nazariy manbalar tahlili shuni ko‘ rsatdiki, qadriyatlar va emotsional intellekt shaxs rivojlanishining bir-biri bilan uzviy bog‘ liq bo‘ lgan muhim tarkibiy qismlaridir. Qadriyatlar insonning dunyoqarashi, xulq-atvori va hayotiy maqsadlarini belgilasa, emotsional intellekt ushbu qadriyatlarni amaliy faoliyatda namoyon etishga yordam beradi. Emotsiyalarni boshqarish, empatiya, o‘ zini anglash va samarali muloqot kabi ko‘ nikmalar ijobiy qadriyatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko‘ rsatadiki, emotsional intellekti yuqori bo‘ lgan shaxslar boshqalarning his-tuyg‘ ularini to‘ g‘ ri tushunadi, nizoli vaziyatlarda vazminlikni saqlaydi va hamkorlikka moyil bo‘ ladi. Bunday insonlarda halollik, mas’uliyat, bag‘ rikenglik, adolat va insonparvarlik kabi qadriyatlar ham yuqori darajada rivojlangan bo‘ ladi. Aksincha, emotsional intellekt yetarlicha rivojlanmagan shaxslarda hissiyotlarni boshqarish qiyinlashadi, bu esa ijtimoiy munosabatlarda turli muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarida nafaqat kasbiy bilimlarni, balki talabalarning emotsional kompetensiyalarini rivojlantirish ham muhim vazifa hisoblanadi. Emotsional intellekti rivojlangan talaba o‘ qish jarayonida stressni samarali boshqaradi, jamoada ishlash ko‘ nikmalarini namoyon etadi hamda ijtimoiy faolligi bilan ajralib turadi. Bu esa uning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘ rsatadi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘ rsatadiki, emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan treninglar va mashg‘ ulotlar shaxsning ijobiy qadriyatlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, empatiya, o‘ zini boshqarish va ijtimoiy mas’uliyatni rivojlantirish orqali sog‘ lom psixologik muhitni shakllantirish mumkin. Shu sababli ta’lim jarayoniga emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan maxsus dasturlarni joriy etish dolzarb hisoblanadi. Mazkur tadqiqot natijalari qadriyatlar va emotsional intellektning o‘ zaro bog‘ liqligini yana bir bor tasdiqlaydi. Shaxsning ma’naviy qadriyatlari qanchalik yuksak bo‘ lsa, uning emotsiyalarni boshqarish, boshqalarni tushunish va samarali muloqot qilish qobiliyati ham shunchalik rivojlangan bo‘ ladi. Demak, ushbu ikki omil shaxsning barkamol rivojlanishida bir-birini to‘ ldiruvchi muhim psixologik omillar hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- oliy ta’lim muassasalarida emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan treninglar tashkil etish;
- yoshlar orasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiluvchi ma’naviy-ma’rifiy tadbirlarni ko‘ paytirish;
- psixologik xizmat faoliyatida emotsional intellektni baholash va rivojlantirish metodikalaridan keng foydalanish;
- pedagog va psixologlarning emotsional kompetensiyalarini oshirish bo‘ yicha malaka oshirish kurslarini yo‘ lga qo‘ yish.

Xulosa. Qadriyatlar va emotsional intellekt shaxs rivojlanishining eng muhim ijtimoiy-psixologik omillaridan biridir. Tadqiqot natijalari ushbu ikki tushuncha o‘ rtasida uzviy bog‘ liqlik mavjudligini ko‘ rsatdi. Emotsional intellekti rivojlangan shaxslarda insonparvarlik, mas’uliyat, bag‘ rikenglik, hamkorlik va adolat kabi ijobiy qadriyatlar kuchliroq namoyon bo‘ ladi. Bu esa ularning ijtimoiy moslashuvi, muloqot madaniyati va ruhiy barqarorligini ta’minlaydi.

Shuningdek, tadqiqot ta’lim tizimida emotsional intellektni rivojlantirish orqali yoshlarning ma’naviy qadriyatlarini mustahkamlash mumkinligini ko‘ rsatdi. Shu bois ta’lim muassasalarida emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar va psixologik dasturlarni keng joriy etish maqsadga muvofiqdir. Kelgusida ushbu mavzu bo‘ yicha turli yosh guruhlari, kasb egalari va madaniy muhit vakillari ishtirokida empirik tadqiqotlar olib borish, qadriyatlar hamda emotsional intellektning o‘ zaro ta’sirini statistik jihatdan chuqur tahlil qilish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Schwartz S. H. Theory of Basic Human Values.
2. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R. Emotional Intelligence: Theory, Findings and Implications.
3. Goleman D. Emotional Intelligence. New York: Bantam Books, 1995.
4. Bar-On R. The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence. Toronto, 2006.
5. Petrides K. V. Trait Emotional Intelligence Theory. London, 2009.
6. Vygotsky L. S. Mind in Society. Harvard University Press.
7. Maslow A. H. Motivation and Personality. New York.
8. O‘ zbekiston Respublikasi «Ta’lim to‘ g‘ risida»gi Qonuni.
9. O‘ zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ta’lim va yoshlar siyosatiga oid normativ-huquqiy hujjatlar.
10. 2020–2025-yillarda Scopus va Web of Science bazalarida chop etilgan qadriyatlar hamda emotsional intellektga oid ilmiy maqolalar.